

Державний вищий навчальний заклад  
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра готельно-ресторанної та курортної справи

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор \_\_\_\_\_

“ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«Безпека життєдіяльності і цивільний захист населення»

Спеціальність: 241 "Готельно-ресторанна справа"

Освітньо-професійна програма: "Готельно-ресторанна справа"

Інститут, факультет: Факультет туризму

Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності і цивільний захист населення» для студентів спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» (освітньо-професійна програма «Готельно-ресторанна справа»). 2021. 20 с.

Розробники:

**Шикеринець Василь Васильович**, завідувач кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту, кандидат наук з державного управління, доцент.

**Чобанюк Вікторія Василівна**, асистент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Протокол від “ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ травня \_\_\_\_\_ 2021 р., № \_\_\_\_.

Завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи  
\_\_\_\_\_.2021 р.

Клапчук В.М.

Схвалено Науково-методичною радою факультету туризму.

Протокол від “ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 20 \_\_\_\_ р., № \_\_\_\_

Голова

Чорна Л.В.

“ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2021 р.

© Шикеринець В.В., 2021 рік  
© Чобанюк В.В., 2021 рік  
© Факультет туризму, 2021 рік

## 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,0	Спеціальність <u>241 «Готельно-ресторанна справа»</u>	Вибіркова	
Модулів – 1		<b>Рік підготовки:</b>	
Змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма «Готельно-ресторанна справа»	1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		<b>Семестр</b>	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й
		<b>Лекції</b>	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2  аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 60	Рівень вищої освіти: <u>бакалавр</u>	14 год.	4 год.
		<b>Практичні, семінарські</b>	
		16 год.	6 год.
		<b>Лабораторні</b>	
		0 год.	0 год.
		<b>Самостійна робота</b>	
		60 год.	80 год.
<b>Індивідуальні завдання: 0 год.</b>			
		Вид контролю: <u>залік</u>	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/2.

для заочної форми навчання – 1/8.

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Метою** вивчення навчальної дисципліни “Безпека життєдіяльності і цивільний захист населення” є забезпечення студентів глибокими сучасними знаннями теоретичних основ безпеки життєдіяльності і цивільного захисту та формування необхідних у майбутній практичній діяльності фахівців умінь і навичок вирішення завдань захисту людей і середовища їх проживання.

**Завдання** вивчення дисципліни передбачає опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов’язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об’єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

### **знати:**

- основні положення Концепції національної безпеки України, що стосуються безпеки життя та здоров’я особи;
- джерела небезпеки та їх класифікацію;
- концепцію допустимого ризику;
- загальні положення управління ризиком;
- системи забезпечення життєдіяльності людини;
- характеристики системи «людина - життєве середовище»;
- основні законодавчі та нормативно-правові акти з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту;
- види уражень організму людини;
- послідовність дій при наданні першої домедичної допомоги.

### **вміти:**

- визначати рівень безпеки системи «людина - життєве середовище»;
- ідентифікувати небезпеку;
- визначати причини та можливі наслідки небезпек;
- класифікувати небезпечні, шкідливі та уражаючі фактори;
- аналізувати умови виникнення небезпечних та надзвичайних ситуацій;
- здійснювати системний аналіз безпеки життєдіяльності;
- ідентифікувати тип ситуації та оцінити рівень небезпеки, визначати профілактичні заходи запобігання надзвичайним ситуаціям;
- обґрунтовувати ймовірність прояву небезпечних факторів у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- у разі виникнення надзвичайних ситуацій надавати першу домедичну допомогу та організувати проведення евакуації.

### 3. Програма навчальної дисципліни

#### Змістовий модуль 1. Основні загрози сучасного соціуму та характер їхніх проявів

**Тема 1. Категорійно- понятійний апарат з безпеки життєдіяльності і цивільного захисту, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.**

Модель життєдіяльності людини. Головні визначення. Методологічні основи безпеки життєдіяльності і ЦЗ. Номенклатура, класифікація та ідентифікація небезпек. Ризик – як оцінка небезпеки. Побутовий травматизм – статистика та основні причини. Прогнозування умов виникнення небезпечних ситуацій. Критерії переходу небезпечної події в надзвичайну ситуацію. Класифікація НС.

**Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.** Причини та характер виникнення природних небезпек, їхній вплив на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки. Основні заходи, спрямовані на запобігання природним небезпекам та мінімізацію їх негативних наслідків. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ.. Небезпечні метеорологічні явища. Небезпечні гідрологічні явища і процеси. Природні пожежі. Біологічні небезпеки.

**Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Аварії на потенційно-небезпечних об'єктах.** Причини та характер виникнення техногенних небезпек. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори. Промислові аварії та катастрофи та їхні наслідки. Аварії на транспорті, безпека дорожнього руху. Гідродинамічні аварії. Радіаційні аварії. Хімічна небезпека. Небезпека ураження людини електричним струмом.

**Тема 4. Основи виробничої безпеки. Пожежна безпека на об'єктах господарської діяльності.** Основні поняття та визначення пожежної безпеки та загальна схема забезпечення пожежної безпеки. Процес горіння, його форми і види. Система пожежної безпеки. Пожежонебезпечність речовин. Способи і засоби пожежогасіння. Дії під час пожежі. Евакуація. План евакуації на випадок пожежі. Попередження пожеж.

**Тема 5. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.** Соціально- політичні конфлікти. Вибухонебезпечні предмети та застарілі боєприпаси. Тероризм. Види тероризму. Дії при виникненні терористичної загрози та захопленні в заручники. Вплив інформаційного чинника на безпеку суспільства Маніпулювання людською свідомістю. Шкідливі звички. Соціальні хвороби та їх профілактика. Психологічна надійність людини та її роль в забезпеченні безпеки. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

## **Змістовий модуль 2. Захист населення в умовах надзвичайних ситуацій**

**Тема 6. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.** Загальний аналіз ризику. Концепція прийнятого ризику. Індивідуальний ризик. Методи визначення ризику. Головні етапи оцінки ризику. Розподіл підприємств за ступенем ризику їхньої господарської діяльності. Принципи забезпечення безпечної діяльності.

**Тема 7. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.** Правове забезпечення безпеки життєдіяльності. Основні законодавчі та нормативні акти з питань безпеки життєдіяльності. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності. Принципи та методи забезпечення безпеки життєдіяльності у НС. Органи нагляду і контролю за дотриманням вимог безпеки. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у НС. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів. Паспортизація, ідентифікація та декларування безпеки об'єктів.

**Тема 8. Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.** Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС. Правила поведінки та способи дій в умовах НС. Організація життєзабезпечення населення в НС. Загальні відомості про евакуацію. Евакуаційні органи. Їх функції і завдання. Планування евакуації. Забезпечення евакуаційних заходів. Порядок проведення евакуації. Надання першої домедичної допомоги потерпілим під час НС.

#### 4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем	лаб	інд	с.р.		л	сем	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<b>Модуль 1</b>												
<b>Змістовий модуль 1. Основні загрози сучасного соціуму та характер їхніх проявів</b>												
Тема1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності і цивільного захисту, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	12	2	2	-	-	8	14	2	2	-	-	10
Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	12	2	2	-	-	8	12	-	2	-	-	10
Тема3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Аварії на потенційно-небезпечних об'єктах.	12	2	2	-	-	8	10	-	-	-	-	10
Тема 4. Основи виробничої безпеки. Пожежна безпека на об'єктах господарської діяльності.	12	2	2	-	-	8	10	-	-	-	-	10
Тема5.	12	2	2	-	-	8	10	-	-	-	-	10

Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.												
<b>Разом за змістовим модулем 1</b>	<b>60</b>	<b>10</b>	<b>10</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>40</b>	<b>56</b>	<b>2</b>	<b>4</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>50</b>
<b>Змістовий модуль 2. Основи фізіології, гігієни праці, виробничої санітарії, техніки безпеки на підприємствах галузі</b>												
Тема 6. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 7. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	-	10
Тема 8. Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.	8	-	2	-	-	6	12	-	2	-	-	10
<b>Разом за змістовим модулем 2</b>	<b>30</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>20</b>	<b>34</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>30</b>
<b>Усього годин</b>	<b>90</b>	<b>14</b>	<b>16</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>60</b>	<b>90</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>80</b>

## 5. Теми семінарських занять

### *Денна форма навчання*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Категорійно- понятійний апарат з безпеки життєдіяльності і цивільного захисту, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	2
2	Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	2
3	Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Аварії на потенційно-небезпечних об'єктах.	2
4	Основи виробничої безпеки. Пожежна безпека на об'єктах господарської діяльності.	2
5	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.	2
6	Застосування ризик- орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	2
7	Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.	2
8	Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.	2
<b>Разом</b>		<b>16</b>

### *Заочна форма навчання*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Категорійно- понятійний апарат з безпеки життєдіяльності і цивільного захисту, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	2
2	Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	2
3	Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.	2
<b>Разом</b>		<b>6</b>

**6. Теми практичних занять (навчальним планом не передбачені)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

**7. Теми лабораторних занять (навчальним планом не передбачені)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

## 8. Самостійна робота

### *Денна форма навчання*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Категорійно- понятійний апарат з безпеки життєдіяльності і цивільного захисту, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	8
2	Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	8
3	Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Аварії на потенційно-небезпечних об'єктах.	8
4	Основи виробничої безпеки. Пожежна безпека на об'єктах господарської діяльності.	8
5	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.	8
6	Застосування ризик- орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	8
7	Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.	6
8	Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.	6
	<b>Разом</b>	<b>60</b>

### *Заочна форма навчання*

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Категорійно- понятійний апарат з безпеки життєдіяльності і цивільного захисту, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	10
2	Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	10
3	Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Аварії на потенційно-небезпечних об'єктах.	10
4	Основи виробничої безпеки. Пожежна безпека на об'єктах господарської діяльності.	10

5	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.	10
6	Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	10
7	Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.	10
8	Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.	10
	<b>Разом</b>	<b>80</b>

## **9. Індивідуальні завдання**

Виконання даного виду завдань навчальним планом не передбачено.

## 10. Методи навчання

1. Група методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:
  - 1.1. Підгрупа за джерелом передачі навчальної інформації:
    - словесні методи – розповідь-пояснення, бесіда, лекція.
    - наочні методи – ілюстрація, демонстрація.
  - 1.2. Підгрупа за логікою передачі та сприймання навчальної інформації:
    - індуктивні методи.
    - дедуктивний метод активніше розвиває абстрактне мислення, сприяє засвоєнню навчального матеріалу на основі узагальнень.
  - 1.3. Підгрупа за ступенем самостійного мислення студентів у процесі оволодіння знаннями, формуванням умінь і навичок:
    - репродуктивні методи – відтворена репродукція як засіб повторення готових зразків або робота за готовими зразками;
    - творчі, проблемно-пошукові методи визначають порівняно вищий щабель процесу навчання, особливо там, де він організований на вищому, ніж у масовій школі, рівні.
  - 1.4. Підгрупа за ступенем керівництва навчальною роботою:
    - навчальна робота під керівництвом викладача – самостійна робота в аудиторії;
    - самостійна робота студентів поза контролем викладача – самостійна робота вдома.
2. Група методів стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:
  - 2.1. Підгрупа методів стимулювання інтересу до навчання:
    - створення ситуації інтересу при викладанні того чи іншого матеріалу;
    - навчальні дискусії які посилюють інтерес до предмету;
    - аналіз життєвих ситуацій як метод застосування теоретичних знань на практиці.
  - 2.2. Підгрупа методів стимулювання обов'язку й відповідальності:
    - роз'яснення мети навчального предмета – метод стимулювання, основним правилом якого є: «Це згодиться в житті», «Без цього не можна бути освіченою та культурною людиною»;
    - вимоги до вивчення предмета (орфографічні, дисциплінарні, організаційно-педагогічні). Їх виконання привчає студентів до дисциплінованості, що є головним у використанні цих методів, хоча даний аспект вивчено в дидактиці недостатньо;
3. Група методів контролю, самоконтролю, взаємоконтролю, корекції та взаємокорекції:

- соціальні, пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень у суспільному житті, у врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом, у функціонуванні й розвитку демократичних інститутів суспільства;
- комунікативні – передбачають опанування важливого в роботі та суспільному житті усного й писемного спілкування, оволодіння кількома мовами;
- інформаційні, зумовлені зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві та передбачають оволодіння інформаційними технологіями, уміннями здобувати, критично осмислювати та використовувати різноманітну інформацію;
- саморозвитку та самоосвіти, пов'язані з потребою та готовністю постійно навчатися як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;
- компетенції, що реалізуються у прагненні та здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності.

#### 4. Група бінарних, інтегрованих (універсальних) методів навчання:

- бінарні – подвійні, коли метод і форма зливаються в єдине ціле або два методи поєднуються в один;
- інтегровані (універсальні) – це поєднання трьох-п'яти методів у єдине ціле під час організації навчання.

## 11. Методи контролю

Система перевірки та оцінювання знань студентів з курсу протягом навчання за семестр включає поточний, модульний та семестровий контролю знань, а саме:

- 1) усне опитування на семінарських заняттях;
- 2) виконання самостійних практичних робіт;
- 3) тестовий контроль знань.

**Поточний контроль** здійснюється під час проведення лекційних, семінарських занять і має на меті перевірити рівень знань студентів з теоретичних та практичних питань курсу.

При проведенні ***практичних робіт*** студент повинен вміти повністю розкрити теоретичні питання, розв'язати практичні завдання, зробити відповідні висновки до них, дати правильну відповідь на тестові завдання.

**При проведенні тестового контролю** визначається рівень знань студентів з теоретичних та практичних питань курсу.

## 12. Розподіл балів, які отримують студенти

Види навчальної роботи											Сума	
Поточний контроль								Практичні завдання		Тестовий контроль		
Сем 1	Сем 2	Сем 3	Сем 4	Сем 5	Сем 6	Сем 7	Сем 8	ПР1	ПР2	ТКЗ-1	ТКЗ-2	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	25	25	
<b>Max=40</b>								<b>Max=10</b>		<b>Max=50</b>		<b>100</b>

### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
80 – 89	<b>B</b>	добре	
70 – 79	<b>C</b>		
60 – 69	<b>D</b>	задовільно	
50 – 59	<b>E</b>		
26 – 49	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

### **13. Методичне забезпечення**

1. Шикеринець В.В. Охорона праці в галузі : Навчально-методичний посібник для бакалаврів спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа». Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2016. 86 с.
2. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І. П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум : Навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2009. 540 с.
3. Курортна справа (самостійна робота студентів) : Навчально-методичний посібник / [Клапчук В.М. та ін.] / [За ред. проф. В.М. Клапчука] / Факультет туризму, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ : «Фоліант», 2018. 147 с.

## 14. Рекомендована література

### *Базова*

1. Кошель В.І., Сав'юк Г.П., Дзундза Б.С. Безпека життєдіяльності : Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. 163 с.
2. Байзентинов Н. В. Методические рекомендации по оказанию первой неотложной медицинской помощи. Ставрополь : СКЦ ЗИОМ, 2005. 36 с.
3. Бедрій Я. Л. Безпека життєдіяльності : Навчальний посібник. Київ : Кондор, 2009. 286 с.
4. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний Н.М. Безпека життєдіяльності : Навчальний посібник. Київ : Каравела, Львів : Новий світ-2000, 2002. 328 с.
5. Зеркалов Д. В. Безпека життєдіяльності : Навчальний посібник. Київ : Основа, 2011. 256 с.
6. Михайлюк В. О., Халмурадов Б. Д. Цивільна безпека : Навчальний посібник. Київ : Центр навч. л-ри, 2008. 158 с.
7. Васійчук В.О., Гончарук В.Є. та ін. Основи цивільного захисту : Навчальний посібник. Львів, 2010. 384 с.
8. Джигирей В.С., Жидецький В.Ц. Безпека життєдіяльності : Навчальний посібник. Львів. : Афіша, 2000. 256 с.
9. Запорожець О.І., Халмурадов В.І., Применко В.І. Безпека життєдіяльності : Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 448с.
10. Пістун І.П. Безпека життєдіяльності. Суми : Універ. Книга, 2000.
11. Пістун І.П., Кіт Ю.В. Безпека життєдіяльності. : Практичні заняття. Львів. : Афіша, 2000. 239 с.
12. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист : Підручник. Київ : 2007. 487 с.
13. Шоботов В.М. Цивільна оборона : Навчальний посібник. Київ : 2006. 438 с.

### *Допоміжна*

1. Коваленко Г. І., Мусяченко Ф. В., Протасенко О. Ф. Безпека життєдіяльності людини : Конспект лекцій. Харків : ВД "ІНЖЕК", 2008. 360 с.
2. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини. Київ : Знання, 2007. 332 с.
3. Повякель Н. И. Практическая психология в системах "человек-техника". Киев : МАУП, 2003. 296 с.
4. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : Підручник. Київ : Знання- Прес, 2007. 487 с.
5. Тимош І. М. Основи фізіології та психології праці. Тернопіль : Економічна думка, 1999. 168 с.
6. Филиппов М. М. Психофизиология функциональных состояний. Киев : МАУП, 2006. 240 с.
7. Заплатинський В.М. Полімовний тлумачний словник з безпеки : Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 120 с.

8. Іванова І.В. Заплатинський В.М., Гвозд'їй С.П. Безпека життєдіяльності : Навчально-контролюючі тести. Київ : «Саміт-книга», 2005. 148 с.

### **15. Інформаційні ресурси**

1. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи) : Навчальний посібник / За заг. Ред.. І.П. Пістуна. Львів : Тріада плюс, 2010. 648 с.
2. Охорона праці (практикум) : Навчальний посібник / За заг. Ред.. І.П.Пістуна. Львів. : Тріада плюс, 2011. 436 с.
3. Надзвичайні ситуації. Основи законодавства України. Київ, 1998. 544 с.